

A GYŐRI ÍTÉLŐTÁBLA POLGÁRI KOLLÉGIUMA

A Győri Ítéltábla Polgári Kollégiumának 1/2005.(XI.11.)számú kollégiumi véleménye A szerződés érvénytelenségére alapított alperesi kifogás egyes kérdéseiről

I.

A Ptk.273.§(1) bekezdése alapján a kezes és – külön jogszabályi rendelkezés nélkül, de a járulékos illetőleg a mögöttes felelősség lényegéből következően – a zálogadás és az egyéb jogcímen mögöttes felelős alperes a perben nem álló főkötelezett és a felperes közötti szerződés érvénytelenségére kifogás formájában hivatkozhat.

Ez az érvénytelenségi hivatkozás eredményre csak akkor vezethet, ha azt ugyanazon ténybeli alapon a perben nem álló szerződő fél is gyakorolhatná.

II.

Az ilyen – ún. hiányos perbeli felállás mellett gyakorolható – érvénytelenségi kifogás sikeressége esetén a perben álló felek viszonylatában sincsen mód az érvénytelenség jogkövetkezményeinek levonására, hanem következményeként a kereset teljes vagy részbeni elutasítására kerülhet sor.

I.

A perben előterjesztett anyagi jogi kifogás az alperes érdemi nyilatkozata, melyben a vele szemben előterjesztett *keresettel szembeni védekezésként* olyan körülményre hivatkozik, amely a kereset érvényesíthetőségének akadályát képezi: például a követelés idő előttisége, bíróság előtti érvényesíthetlensége, elévülése, teljesítése, (beszámítással történő megszüntetése), elengedése, a kikötött feltétel be nem következése, a szolgáltatás hibás teljesítése. A kifogás hivatkozhat annak a jogviszonynak az *érvénytelenségére* is, amelyre a felperes keresetét alapítja, hiszen ez is gátját szabja a felperes igényének. Jellemzően az *érvénytelenségi kifogást* a perben álló felperessel fennálló jogviszonyából meríti az alperes, s ha hivatkozása pusztán védekezésül szolgál, fel sem merül a viszontkereset előterjesztésének szükségessége.

A kifogás tartalmát adó, az érvényesített joggal szembeállított anyagi jogi hivatkozás azonban kivételesen egy másik (a felperes és más közötti) jogviszonyból is merítheti causáját.

Ez a helyzet – érvénytelenségi kifogás a hiányos perbeli felállásban - képezi a jelen kollégiumi vélemény tárgyát.

A semmisség tekintetében a támadó (felperesi) oldalon a jogszabály – Ptk.234.§ (1) bek. - által használt „*bárki hivatkozhat*” megfogalmazásnak új tartalmat adott a Legfelsőbb Bíróság, amikor kifejtette, hogy *a szerződés megkötésében részt nem vevő harmadik személy a semmisségre csak akkor hivatkozhat, ha jogi érdekeltségét, illetőleg a jogszabályi felhatalmazást igazolja*(EBH.1999/14.,EBH.2004/1042., BH.1991/107.,BH.2004/503.)

A perlésre feljogosító jogi érdek tipikus példáiként az érvénytelen szerződéshez kapcsolódó járulékos kötelek: kezesség, zálogkötelezettség (a továbbiakban: *különös kifogásolási tényállások*) szoktak megjelenni.

A védekező (alperesi) semmisségi hivatkozás megengedhetőségéhez azonban ugyanígy feltételként kell szabni a konkrétan megfogalmazható anyagi jogi érintettséget, ugyanis nincsen ésszerű indok arra, hogy a *bárki* fogalom eljárásjogi szempontból történő korlátozását megalapozó szempontok – mint az ügyletkötő felek zaklatásának elkerülése, az ügyleti biztonság – ilyenkor ne azonos súllyal essenek latba.

Ptk. 235. § (2) bekezdése alapján a szerződés megtámadásra a sérelmet szenvedett fél és az jogosult, *akinek a megtámadáshoz törvényes érdeke fűződik*. A sérelmet szenvedett fél mindig a szerződés valamelyik alanya, így vizsgálatunkat a törvényes érdekekkel rendelkező – szerződésen kívüli – személyre kell fókuszálnunk. Neki a töretlen bírói gyakorlat szerint azt kell igazolnia, hogy a szerződés érvénytelensége esetén közvetlenül jogot szerez, illetőleg kötelezettségtől szabadul.

Megállapítható, hogy a bírói gyakorlatban ténylegesen nem lehet kimutatni tartalmi különbséget a semmisségre illetőleg a megtámadás lehetőségére alapított *keresetnél* megkívánt anyagi jogi érdekeltség (érintettség)tekintetében. Éppen így, az érvénytelenségre hivatkozó *kifogások* körében sem indokolt a különbségtétel.

A megtámadást a Ptk.236.§(1) bekezdése szerint a perben – fő szabály szerint - kereset útján kell gyakorolni, s a (3) bekezdésben lehetővé tett kifogás formájában e jog csak *a szerződésből* eredő követeléssel szemben érvényesíthető. E rendelkezés nyelvtani értelmezése alapján akár arra a következtetésre is lehetne jutni, hogy az alperes kifogás útján gyakorolt megtámadása csak arra a szerződésre irányulhat, amelyre a felperes perbeli követelését alapítja, s kizárható annak lehetősége, hogy ún. hiányos perbeli felállás mellett a megtámadási kifogás előterjeszhető legyen.

A Ptk.273.(1) bekezdése értelmében a kezes kötelezettsége ahhoz a kötelezettséghez igazodik, amelyért kezességet vállalt; érvényesítheti azokat a *kifogásokat*, amelyeket a kötelezett érvényesíthet a jogosulttal szemben.

Bár az idézett törvényszöveg a kifogás lehetőségét nem szűkíti le arra az esetre, amikor a felperes a főkötelezettet és a kezest együttesen pereli, van olyan álláspont

mely szerint az ún. hiányos perbeli felállás mellett előterjeszhető kifogásra nem vonatkoztatható az idézett rendelkezés. Így például a Legfelsőbb Bíróság Gfv.I.32.853/1999.számú felülvizsgálati határozatában úgy foglalt állást: „A Ptk. 210.§(4) bekezdése értelmében akit a másik fél megtévesztett ...a szerződési nyilatkozatát megtámadhatja. A megtámadásra a sérelmet szenvedett fél és az jogosult, akinek a megtámadáshoz érdeke fűződik. A megtámadás joga azonban kifogás útján a Ptk.236.§-ának (3) bekezdése szerint csak annak a jogviszonynak a keretei között érvényesíthető, amelyből a II.r. alperessel szemben követelést érvényesít a felperes. A más személyek között létrejött szerződés aPtk.236.§-ának (1) bekezdése szerint kifogás útján nem támadható meg, ez az igény csak keresettel érvényesíthető.”

A kifejtett vélemény lényege akként fogalmazható meg, hogy egy szerződés érvényességének megítélése csak valamennyi szerződést kötő fél perben állásával lehetséges, még akkor is, ha a jogszabály az alapjogviszonyra hivatkozó kifogás lehetőségére utal, ugyanis az anyagi jog az érvényesíthető jog tartalmát adja meg, a bírósági eljárásban azonban a jog tényleges érvényesítése csak az eljárásjogi szabályok keretei között történhet.

Ezzel az érveléssel a kollégium alapvetően egyetért, a kezességnél (különös kifogásolási tényállásnál) azonban - a később kifejtendőkön túl - azért sem tartja alkalmazhatónak, mert ott az anyagi jog nem csak a jog tartalmát adja meg, hanem – kivételesen – eljárásjogi értelemben is következményekkel járó fogalmat használ, amikor a kifogás útján történő érvényesíthetőségről rendelkezik

Az érvénytelenségre alapított, kifogás formájában gyakorolható védekezési lehetőség megteremtését valamennyi érvénytelenségi tényállás (semmisség-megtámadhatóság) esetén az a kivételes helyzet indokolja, hogy a kezességi kötelelem egy másik személy tartozásáért történő helytállást jelent: a mellékkötelelem érvényességében, érvényesíthetőségében, mértékében a főkötelelem függvénye (járulékoság). Ha a kezest a megtámadhatóságra alapított kifogástól a hiányos perbeli felállás okából elzárnánk, e jogát a - Ptk.210.§(4) bekezdésére alapítottan - csak jóval nehezebb feltételek között és költségesebben gyakorolhatná: az ellene folyó per felfüggesztését megalapozó külön perben kereset útján, s az esetek jelentős részében kétséges sikerrel a főkötelezettség megtámadására engedett egy éves törvényi határidő miatt.

A kezesi helyállás nem csak a jogosult és a kezes megállapodásán, hanem törvényen is alapulhat(törvényi kezesség).Csak a leglényegesebbeket kiemelve: ilyen az egy egyes jogi személyek által alapított vállalat tartozásért az alapító helytállása / Ptk.70.§(3)bek./, a tag felelőssége a közös vállalat tartozásért /Ptk.53.§(1)bek./, továbbá adott esetben az engedményező /Ptk.324.§ (2) bek./, a bérlő (Ptk.353.§ (2) és a fuvarozó /Ptk.498.§ (3) bek./ helytállási kötelezettsége.

Az itt felsorolt törvényi kezesek, valamennyien ún.egyszerű kezesnek minősülnek, hiszen helytállási kötelezettségük sorban a főkötelezettet követi, ha és amennyiben attól a követelést behajtani nem lehet (mögöttes felelősség).

A lényegét illetően ugyanilyen törvényi kezesi felelősségnek felel meg a közkereseti társaságnál a tag /Gt.90.§ (1)bek./, betéti társaságnál a beltág /Gt.101.§ (1)bek./ törvényben szabályozott *mögöttes helyállási kötelezettsége*.

Kérdés, hogy külön törvényi felhatalmazás nélkül a szerződésen (törvényen) alapuló kezességen kívül más kötelezetti pozícióban lévő alperesek is hivatkozhatnak e perben nem álló személy által kötött szerződés érvénytelenségére?

A kezesség mellett a járulékos kötelezettség másik fő válfaja a zálogkötelezettség. S bár a törvény a zálogadónak a biztosított jogviszonyra alapított kifogásolási jogáról kifejezetten nem rendelkezik, a kollégium véleménye szerint e jog mellékkötelezettség (járulékos) jellegéből következően mindazon szempontok, amelyek a kezes kifogásolási jogát indokolják, a zálogjognál is megalapozzák, hogy az érvénytelenségre és ezen belül a megtámadhatóságra alapított kifogás jogát - külön jogszabályi rendelkezés nélkül - hiányos perbeli felállás esetében is lehetővé tegyék.

Az természetesen a hiányos perbeli felállás ellenére is elképzelhetetlen, hogy valamilyen pozícióból a perben nem álló érintett szerződést kötő személynek ne legyen módja álláspontja kifejtésére. Célszerűnek tűnik a beavatkozás, attól függően egyik vagy másik oldalon, hogy az érintett kívülálló szerződő fél milyen álláspontot képvisel a szerződésével kapcsolatban. Ha a beavatkozóként történő perbe lépésre (a perbehívás elfogadására) nem kerülne sor, az érintett tanúként történő megnyilatkoztatásával, az annak alapján az alperes által előterjeszhető bizonyítási indítványok alapján a releváns tényállás tisztázása megoldható.

A semmiségre és a megtámadhatóságra alapított kifogást a fentebb vizsgált esetekben az alperes mintegy a perben nem álló főadós jogán – de saját érdekében – gyakorolja. Nem illetheti éppen ezért e jog olyankor, ha azt maga a főkötelezett sem élhetne vele: így az ún. relatív semmisség eseténél /Ptk.13/B.§ (1)bek./, illetőleg akkor sem, ha a főadós okozta a tévedést, megtévesztést (ilyenkor a főadónak magának sem lenne megtámadási és kifogásolási joga).

II.

A kifogás eljárásjogi (pusztán védekező) természetéből az következik, hogy következményeként a perben álló szerződő felek között sem lehet szó az eredeti állapot helyreállításáról, a hatályossá nyilvánításról, avagy az érvénytelenség kiküszöböléséről. Csupán az érvénytelenség azon legáltalánosabb jogkövetkezményét lehet alkalmazni, hogy az ilyen jogügyletre alapított jog nem érvényesíthető. A kifogásolt szerződés érvénytelenségét tehát a bíró megítéli: konstatálja, avagy elveti, e döntése a rendelkező részben nem, csupán az indokolásban jelenthet meg, ott azonban szükségszerűen.

A hiányos perbeli felállás alapját képező fentebb tárgyalt jogviszonyokban azonban az érvénytelenség következménye a járulékos (mögöttes) jogviszonyra is átháramlik, felmerül ezért a kérdés, hogy ilyenkor a per tárgyát képező (kezesi, zálogkötelezetti) jogviszonyban is feltétlenül csak az érvénytelenség általános jogkövetkezményét – a

kereset elutasítását – lehet-e alkalmazni. Ez esetenként indokolatlanul sújtaná a felperest, hiszen a mellék- (mögöttes) kötelezett szabadulását eredményezné olyankor is, amikor a főkötelemben az érvénytelenség orvoslása lehetséges és indokolt lenne.

Ha egy a felperes és a főkötelezett között létrejött szerződést az alperes a perben érvénytelenségi kifogással támad, az ügylet érvényességének kérdésében szükségképpen állást kell foglalnia a bíróságnak. Ezzel együtt általában az is eldönthető, hogy az alapul szolgáló szerződés érvénytelensége kiküszöbölhető-, s az érvénytelenség orvoslása indokolt volna-e (jellemzően a feltűnően értékaránytalan és az uzsorás szerződésnél merülhet ez fel).

A főkötelezettség érvénytelenségének kiküszöbölése hiányos perbeli felállás mellett is kizárt, az érvénytelenségnek perben álló felek jogviszonyára is átháramló hatását azonban adott esetben indokolt lehet megszüntetni: például az alperest terhelő helytállási kötelezettség mérsékelésével a már nem feltűnően aránytalan (uzsorás) mértékű összegre.